

V R T E C .

Časopis s podobami za slovensko mladino.

:: S prilogo „Angelček“. ::

Štev. 3.

V Ljubljani, dne 1. marca 1909.

Leto 39.

V POSTNIH DNEH.

Ti tihotni postni dnovi
kakor angelca bi dva
nad spokorno, tožno zemljo
lahno plavala.

Eden si nabiral v čašo
spokorjenja bi solze,
drugi pa ulival balzam
v žalostno srce . . .

Tudi jaz odprl srce bom
angelcema na stežaj,
in razplakal se nad grehi
pa prejel tolažbe slaj . . .

Sobjeslav.

OJ ZA DEVETO TAM GORO!

Oj za deveto tam gorô,
nad mojo rojstno tam vasjô
oblački beli plavajo . . .

Nad hišico se vstavite,
nad hišo sred vasi,
in mater mi pozdravite,
oblački beli vi!

Kako ste srečni vi, da zrete
moj dragi rojstni kraj;
kako ste srečni vi, da smete
v mladosti moje raj!

Kako bi rad zamenjal,
oblački, z vami jaz,
da zrl domače kraje,
da zrl bi rojstno vas!

Bogumil Gorenjko.

ZA PRENOČIŠČE.

Povest. — Napisal Juraj Pangrac.

III.

Blaž je bil miren, toda zaspati le ni mogel. „Eh, prevroče mi je, kaj pa drugega,“ si je rekel in se izkopal iz sena, v katerega se je topot res globlje zaril kakor druge večere. Zdaj je legel čedno vznak ter vrgel rokavnik preko prsi, kakor navadno store delavci, kadar poležejo po kosilu v poletnem času po travi. Ampak ni legel Blaž na ležišče, kjer je navadno počival in kjer je tudi to noč hotel prespati; temveč tja h kraju, blizu izhoda, odkoder se je videlo tako lepo na velike kostanje na dvoru. Mislil si je v svoji preprosti premetenosti: „Kaj bi — strahu ni, to je enkrat ena. In če bi res kaj bilo, če bi res kaj prišlo, kaj drugega kakor mačka; od tukaj-le se bo prav dobro videlo. Videti pa moram, kaj da je, prepričati se moram, če bo res kaj prišlo, kaj hujšega kakor prejšnje noči, drugače ne verjamem. In ko bi res prišlo kaj hudega, tako hudega, da bi jaz ne zmožgel premikastiti tiste reči, tu pri izhodu — smuk! — dol na dvor, potlej pa naj iztika za menoj mrcina po hlevu, kjer me ne bo več, ha, ha, ha! . . .“

Tako si je mislil Blaž, ko je legel tja h kraju, blizu k izhodu. Potem je pa naredil sveti križ in zaprl oči, a zaspati le ni mogel . . .

Ljudje so pospali — nobenega glasu ni bilo več čuti. Niti pes ni zalajal več na vasi. Luna je sijala svetlo kakor morda še nikoli preje, vsaj tako se je zdelo Blažu. In res, ne bilo bi treba prižigati to noč vžigalic popotniku, da bi mogel pretuhtati z „roke“ na razpotju, katera pot je prava katera drži do cilja: napisi so bili vidni in so se razločno čitali že oddaleč. Tako svetla je bila noč, da je radovednež, ki je prebral pol priljubljene mu povesti, pa mu je olja zmanjkalo v svetilnici, stopil k oknu in čital ob mesečini dalje svojo knjigo.

Blaž se je nemirno premetaval na ležišču. Zakaj — tega pravzaprav še sam ni vedel: strahu se ni bal, ali miren vendarle ni mogel biti. Srce mu je tolklo skoro slišno. Zdelo se mu je, da se mu hočejo celo lasje ježiti. In skoro je slišal neki glas, ki mu je šepetal na dno srca: „Blaž, pa zakaj nisi slušal hlapcev? Lej, onadva zdaj lepo mirno smrčita, ti pa tukaj čakaš, kdaj te bo pograbil strah“ . . .

Ko je Blaž zaslišal ta glas in se ga zavedel v polnem zmislu, je jezno brcnil z nogo po senu in zamrmral nevoljno, trdo: „Kaj me bo strah, saj nisem baba! Ko bi me pa bilo strah, bi pa ne hodil, na hlev v seno, no ja! . . .“

Tako je zamrmral trdo in nevoljno, pa iznova vrgel rokavnik preko prsi in iznova zatisnil oči. A tudi zdaj ni mogel zaspati. Pa si je rekel: „Kaj bi! Zaspanca ni na moje oči, pa ga ni! Naj pa strah pride nadme, če mu je prav in vseč. Tukaj-le ga pričakam in še vstanem ne, če mi zašumi na vzglavju. Kaj mi le neki more! Če je duh, mu pore-

čem: „Mir tvoji duši“, in izgine. Izkušnjavcu iz pekla pa naredim sveti križ pa zbeži kakor sanje, kadar se človek prebudi.

Blaž se je oddahnil, nato pa nadaljeval: „Strahu torej ni: In če je, kakor trdita hlapca, tukaj-le sem, pa naj pride: bom vsaj videl, kakšen je! Še nikogar ni snedel, tudi mene ne bo. Res sem radoveden, kaj pride drugega, če ne maček. Prepričati se moram, kaj da je.“

Odprl je Blaž na široko oči, da bi že oddaleč zagledal, kadar pride strah na hlev. In je čakal, čakal. . . Toda ura je že odbila deset, strahu pa še ni hotelo biti.

Domislil se je tedaj Blaž, kako je nekoč doma strašilo.

Bil je še otrok. Pravkar so odmolili večerno molitev. On je bil silno zaspan in je predremal skoro vso molitev. Oče so ga zaraditega karali. Prav v tistem hipu pa strašno zaropče v veži. Vsi se izpogledajo. Vežne dveri so bile zapahnjene — kdo bi rogovilil zunaj?

Zaropotalo je iznova, kakor bi kdo butal v stene, ob strop, ob tla, potem pa vlekel verige po veži. In zopet kakor da bi drdral voz, tako se je slišalo. In ropotalo je vedno naprej, rožljalo, butalo in vozarilo brez prenehanja. V nočni tišini je bilo to zares nekaj strašnega . . .

Samega strahu niso mogli domači izprva misliti, kaj da je, tako jih je prevzela groza. Nobeden se ni upal odpreti vrat, da bi pogledal, kaj je. Drug drugega so pogledovali prestrašeno; še celo oče so bili vidno preplašeni.

Blaža je stiskalo in tiščalo pri srcu, prav tesno tiščalo. Dihati se ni upal, kaj še govoriti. Stiskal se je k materi in odpiral usta, da bi molil, a besedice ni mogel spraviti z jezika. On je še manj mogel misliti, kaj da je, kot drugi. A tem bolj ga je izpreletavala groza po kitah in kosteh, da je prišel sam peklenšček ponj, ker je dremal pri molitvi . . .

„Spomin,“ so izustili prestrašeno mati.

„A, kaj spomin!“ so viknili oče in zamahnili z roko.

„Hudoba!“

„Hudoba pa, hudoba, ampak v človeški podobi. Dolgo pa mi ne bo mrcina razgrajala!“ In potegnili so izpod škrinje težak cepec z debelo buško na enem koncu, pa odprli duri. Prav tedaj pa strašno počí nekaj v veži, kakor bi se sto loncev pobilo na en mah, nato pa vse utihne.

„Aha,“ zavpijejo oče, ko se zagledajo pred peč ter vržejo nevšečno cepec v kot. „Samo maček je bil, drugega nič, še hudoben človek ne, ali pa nagajivec! . . .“

Prinesli so luč. Hišni muc je ves spehan z ubitim loncem, poveznjenim na glavi, težko dihal ob peči. Skoro sama žica, s katero je bil lonec zvezan, mu je še opletala glavo, črepinje pa so ležale, močno vse, po tleh . . .

In ko so oče jemali žico mačetu raz glavo, so govorili: „Tako, tako! Malo je bilo mleka v piskrcu, toda tisto je prijetno dišalo: je pa snedenec vtaknil gobec in glavo v piskrc, da je posrebal dobri mlekec. Noter je šlo, nazaj pa ne več. Je pa imel stari grešnik smolo to pot: z glavo v loncu je letal po veži in butal ob zid ter strašil lahkoverne, dokler ni strašno zaropotalo in se mu ni razveznil lonec in razletel v sto črepinj.“

Smejali so se zdaj vsi svoji neumnosti in drug drugemu očitali plašljivost. Oče pa so rekli: „Zdaj ste prepričani, da je strah po sredi votel, ob straneh ga pa nič ni.“

Tega se je torej domislil Blaž na Florijančkovem hlevu, ko le ni mogel zaspati, dasi je že odbila ura deset. In rekel je, tako je rekel mirno in brez bojazni: „Strah, zdaj pa pridi, jaz sem pripravljen, jaz te pričakujem.“ Ali strahu le ni bilo. . .

Tedaj se je začelo Blažu zdehati: „Aha, dobro znamenje,“ je izustil. „zdaj bom vendarle zaspal. In je zaprl oči, in zaspanec mu je res legel na trepalnice, in skoro nato je Blaž zasmrčal.

Spanje Blaževo pa to noč ni bilo trdno. Samo sanjal je, sanjal o strahu, da je kar priplaval po megli na hlev, da bi pojedel Blaža. A Blaž mu je izbil vse zobe. Nato ga je pa prijel za noge in ga opletal ob špirovcu na hlevu, dokler se ni prebudil — namreč Blaž.

Prevrnil se je na drugo uho ter zamižal, da bi zopet zaspal. Prav tedaj pa je udarilo v zvoniku. Ura je bila. Blaž je štel. Naštel je enajst. „Aha!“ si je mislil, „zdaj-le se je pričela ura strahov, kakor pravijo. Pa le naj pride strah! To rečem: nikoli več ga ne bo mikalo strašiti po tem hlevu! Toliko ga bom že poučil ter mu zabičil in zapisal v butico in na hrbtišče, če ga ima.“ — Pa pomislite — prav v tistem hipu je nekaj zaškrtalo in zapraskalo gori pod streho, potem pa začelo skakati po gredah gorindol, semintja. . .

Blaža je nehote izpreletela zona. Kdo drug na njegovem mestu bi se bil ustrašil; ne tako Blaž. „Neumnost,“ je bleknil jezno in se naredil trd. Legel je vznak, vrgel rokavnik preko prsi ter stisnil s skrčenimi rokami pesti. Tako je čakal strahu, ki se je že pojavil na hlevu. . .

Bil je Blaž silno radoveden, kakšen strah je to. Na vsak način ga je hotel videti in se — če treba — pomeriti z njim. A minilo je že skoro četrt ure, pa strahu le še ni bilo do njega. O, da bi imel luč, šel bi bil. Blaž v oni konec in posvetil na grede, da bi bil videl strahu, pred katerim sta zbežala zavaljena in močna, pa ravnotako lahkoverna hlapca s hleva. Luna je sicer sijala jasno in svetlo, ali kaj: skozi streho ni mogla prodreti mesečina! Na hlevu je bilo pa temno kot v rogu; le na tem koncu, pri izhodu, kjer je ležal Blaž, je bila mesečna luč. Naprej pa so zastirali svetlobo kupi sena. Blaž je ležal blizu izhoda tako, da lje dobro videl na dvor. A dalje po hlevu ni mogel razločiti ničesar.

Zdajci priropota iznova po gredah. V ta konec se bliža, kjer je počival Blaž, in zapraska ravno nad njegovo glavo.

Blaž je bulil z očmi gor pod streho, v temino, a opaziti ni mogel ničesar, niti da se kaj premika in giblje na gredah. Ali skakala pa je tista reč tako naglo po gredah semintja, zdaj v ta kot, zdaj v oni pa zopet nazaj, da se je čul venomer ropot in praskanje z vseh strani izpod strehe. In to praskanje in šviganje, ki je vznemirjalo tiho, tajnosti polno noč, se je čulo tako čudno, da je moralo zbegati še tako trde živce. E, noč ima svojo moč, in nihče nima rad, da rogovilijo neznane moči nekje v višavi nad njegovo

glavo, pa sredi noči, ko vse odeva tiho in mirno spanje, ko je človek sam, tako sam na zapuščenem kraju . . . Tudi Blaž si je priznal, da bo res nekako tako. A njega, Žabjeluzarja, z debelo kožo in debelimi možgani to strašenje le še ni spravilo iz ravnotežja. Kadar je začutil, da mu leze strah pod kožo, se je kar trd naredil pa je brcnil nevoljno v seno in zarentačil: „Neumnost!“ — in pomagalo je.

Naenkrat pa je vse utihnilo na gredi. Več ni skakala tista reč, ne praskala in se premetavala z enega kota v drugi: taka tišina je nastala kakor v grobu. Miška bi se bila slišala, ki bi bila stekla v luknjo. Šivanka bi se bila čula, ko bi bila padla na tla. A Blaž je dejal: „Prebita reč, kam se je udrla!“ Zdajci je spet nekaj zaškrbljalo na gredah, se zagugalo: ušk, ušk! in — lop! — je reklo, pa je cmoknil strah — o groza! — ravno na Blaža, na njegova kolena . . .

Težko je zasopel Blaž, in lasje so mu vstajali, ko je čutil strah na sebi. Zdaj se ni upal več brcniti v seno. . . Samo bulil je z očmi v tisto reč, ki je čepela na njegovih nogah, a spoznati le ni mogel, kaj bi to bilo. Kaj ali je res sam rogati? Hu!

Kake tri minute je-že čepel strah na Blažu, pa čisto mirno: ni se premaknil ne na levo, ne na desno, ne naprej, ne nazaj; kamor je padel, tam je obležal. In to je Blaža zbegalo. Zdaj ni drugega mislil, kakor da je res strah ta reč, ki čepi na njem tako mirno. In lasje so postali Blažu potni. Poguma pa le ni izgubil. Neustrašenost ga ni zapustila, dasi je čepel strah na njem, dasi se mu je plazil že okoli srca . . .

„Ta reč se mora prenarediti! Ta pohába bi me res kmalu pripravila v strah,“ si je rekel Blaž. In ko je minilo še kake pol minute, in Blaž le še ni mogel spoznati strahu, dasi je tako bulil vanj, se mu je te reči dosti zdelo. Sklenil je v svoji pameti, da ujame strah in ga zmikasti . . .

Rokavnik mu je bil še zmeraj pregrnjen preko prsi, in roke je Blaž še zmeraj tiščal sklenjene pod rokavnikom, pripravljene za mikastenje. In dasi ni brcnil Blaž z nogo in dasi ni zavpil: „Neumnost!“ —: strah, ki se je plazil okrog njegovega srca, je bil tedaj že pregnan, in Blaž se je samo še bal, da bi mu strah, ki je čepel tako mirno na njegovih nogah, ne ušel naenkrat kakor duh. Silna radovednost ga je priganjala, naj stori naglo, kar misli. In želje, da bi ga premikastil, so bile tako velike, da se jim ni mogel več ustavljati. Previdno in počasi je tedaj Blaž zdaj razklenil roke in še previdneje in počasneje je oprijel z njimi za rokavnik. In ko ga je tiščal v rokah, ki jih je imel še vedno skrčene na prsih, krepko in trdno kakor s kleščami, tedaj je vdaril z rokavnikom z vso močjo in silo po strahu, naglo povil ter stiskal in tlačil in mečkal, kar je mogel. Potem pa se je vzdignil z ležišča in hitel s strahom, povitim v rokavniku, po stopnicah dol na dvor in še vedno je tlačil in stiskal in mečkal pa klical hlapca: „Vstanita, pravim, strahu sem ujel! V rokavniku ga imam povitega. Pridita ga pogledat! V rokavniku ga imam!“

(Nadaljevanje.)

POL ZA SMEH, POL ZA RES.

Iz torbe o. Ivana svetokriškega.

Priredil Josip Balič.

5. Umirajoči oderuh.

Neki trgovec je hotel na vsak način obogateti, bodisi že po pravici ali krivici. Po tem sklepu ravna dosledno. Predvsem poizkusi svojo srečo s kupčijo. To se vé, da je prodajal slabo blago za dobro, vendar si je pridobil veliko odjemnikov. Potrebnejšim je dal na pósito, in sicer mernik slabega žita za dva mernika dobre robe. Nekaterim je upal tudi denarje, pa vselej s pogojem, da mu povrnejo še enkrat toliko. Ako pa kdo ni mogel vrniti, mu je vzel hišo, vinograd, njivo, živino, sploh karkoli je dobil. Hlapcem, deklam, delavcem in rokodelcem je plačilo zadrževal ali utrgoval. Na ta način je res obogatel v malo letih.

Primeri se pa, da omenjeni trgovec čez nekaj let prav močno in nevarno zboli. Poklicani zdravniki obupujejo in mu ne dajo trohice upanja, da bi še kdaj ozdravel. Trgovec, videč, da mu je umreti, se silno zboji sodbe božje. Vse krivice, ki jih je brezsrčno prizadejal, mu stopijo živo pred oči. Ko to premišljuje, se mu lasje od groze ježijo in kurja polt ga oblije. Ko slednjíč vidi, da mu storjenih krivic skoro ni mogoče več poravnati, kar obupa ter ostro zapove, da nimajo pustiti duhovnika k njemu.

To pa izvé domači župnik. Bil je v velikih skrbih za oderuhovo dušo. Gre torej pred trgovčevo hišo in mirno šeta gorindol. Tu vidi, kako tekajo neprenehoma hlapci in dekle zdaj sem, zdaj tja, zlasti pa v lekarno po zdravila. Vpraša torej enega, kaj to pomeni. Hlapec pové, da je gospodar hudo bolan ter da je prav malo upanja, da bi še kdaj okreval. Nato dé duhovnik: „Če nihče ne, jaz ga izvestno ozdravim. Le zdravilo, mu recite, je precej drago.“ Hlapec teče povedat to svojemu gospodarju.

Bolnik se zelo razveseli hlapčevega naznanila. Brž ukaže poklicati duhovnika. Ko ta pride, mu obljubuje polovico svojega premoženja, če ga res ozdravi. Duhovnik pa reče: „Ozdravim vas brez vsakega plačila, če mi bo le mogoče, dobiti pravo zdravilo.“ Bolnik mu naglo seže v besedo, rekoč: „Če bi to stalo tudi tisoč rdečih zlatov, naj se le kupi!“ — „Prav!“ odgovori duhovnik ter zapové, naj hitro pride v sobo bolnikova soproga s sinovi in hčérami; a dekla naj prinese svečo in krožnik.

Vse to se urno zgodi. Zdaj se obrne duhovnik k došlim ter pravi: „Vi vsi spoznate in dobro veste, da vaš ljubi oče nikoli več ne vstane iz te postelje, če mu hitro ne pomagamo s posebnim zdravilom.“ Ko žena in otroci zaslišijo te besede, se bridko zjočejo, proseč duhovnika, naj očetu vendar kako pomore. „No,“ pravi nato duhovnik, „Bodi! Hočem mu pomagati. A, da mu zdravilo napravim, mora vsak od vas dati vsaj po nekoliko kapljic svoje krvi in masti, ker drugače je vaš oče izgubljen.“ Te duhovnikove besede močno osupnejo i ženo i otroke; vendar obljubijc, da to store.

Nato vzame duhovnik svečo, jo prižge, podloži krožnik ter ukaže najprej ženi, naj položi prst v goreči plamen, dokler vsaj nekaj kapljic masti ne kane na krožnik. Tako veli tudi otrokom, rekoč: „Iz te masti pripravim zdravilo, ki gotovo ozdravi vašega ljubelega očeta.“ Poizkuša žena, poizkušajo otroci, toda nobeden ne more držati prsta tako dolgo v plamenu, da bi se pcedila le ena kapljica masti. Ko župnik to vidi, okrega ženo in otroke, rekoč: „Zares, malo ljubezni imate do svojega očeta, ki je toliko skrbel za vas ter vas preskrbel tako bogato.“ Pa vsi opomini niso nič izdali, ker si nihče ni hotel prežgati prsta.

Nato se obrne duhovnik k bolniku ter mu reče s povzdignjenim glasom: „O, ti malo modri človek! Ali vidiš zdaj, da tvoja žena in tvoji otroci niti tri minute ne morejo držati prsta v plamenu, da te rešijo smrti! Ti pa, nespametnež, se hočeš pogrezniti v večni ogenj, da oni na svetu ostanejo bogati!?“

Te resne besede duhovnikove bolnika hipoma streznejo in ga temeljito izpreobrnejo. Takoj pošlje po priče in jim prijavi oporoko. Dušo priporoči Bogu, blago pa zapovē povrniti onim, katere je bil ogoljufal. Kar je bilo pa še ostalo, ukaže večinoma porazdeliti med uboge, rekoč: „Bolje je, da moja žena in otroci beračijo, nego da jaz na veke gorim v peklju. Oni niso mogli prenesti svečinega plamena nekaj trenutkov, kako naj bi pa jaz prenašal peklenske muke vso večnost?!“ Nato se skesano izpové in spokorno umrje.

ZAJEC.

Zajec nekdanj ni imel dolgih ušes, ker jih tudi ni rabil. Dokler sta bila namreč prva človeka dobra in nista grešila, so bile tudi živali dobre in se niso sovražile. Takoj po prvem grehu pa je imel zlasti zajec dovolj sovražnikov. Ni se jih mogel skoro ubraniti. Včasih je že rešil svoje življenje z urnim tekom, toda vedno je bil v veliki nevarnosti — njegove oči namreč niso videle daleč in njegov sluh je bil slab.

Zatekel se je zato k Stvarniku in ga je poprosil: „Vem, da me ljubiš, ker si me ustvaril. Nočeš torej, da izginem z zemeljskega površja. Imam sicer hitre pete, toda kaj mi pomagajo, ko pa opazim nevarnost šele takrat, ko je že prav blizu. Prosim Te torej, ukreni kako, da mi bo lažje in slajše življenje!“ Bog pa je rekel zajcu: „Vidim, da si p o n i ž e n in nočeš ničesar, s čimer bi škodoval drugim živalim. Hočeš se le varovati pred njimi. Imej torej dolga ušesa, da boš dobro slišal. Odslej te ne bo nihče zatrl. Šele ko bo človek iznašel smodnik, se ti bo godilo zopet slabo. Vendar do takrat se bo že razmnožil tvoj rod tako, da se ti ne bo treba bati, da izgineš brez preostanka.“ Od takrat pa ima zajec dolga ušesa.

Polenčan.

Jezus na Oljski gori.

POSLEDNJE DARILO.

Slika iz življenja.

Ana Čermakova se je obrnila stran od postelje bolnice, ki je ležala z zaprtimi očmi. Otrla si je oči, prenapolnjene s solzami, pa šepetala samaseboj.

„Nesreča! Minulo leto je umrl njen mož tako iznenadoma. Prišel je vozu pod kolesa. A sedaj tudi ona, še tako mlada, bo morala zapustiti dvoje otrok-sirot. Krepko se je poprijela dela, da ne bi pomrli siroti od gladu. Vendar delo je presegalo njene moči. Nežno telo se je borilo, dokler se je dalo, samo da se preživi in obleče otroka. Toda sedaj je vsega konec! Zdravnik mi je dejal, da za njo ni več rešitve. Nam revežem, ki od nas ni môči ničesar pričakovati, zdravniki povedo resnico. Delala sem, kar sem mogla za revno to Teklo, mojo sorodnico. Toda jaz sem le revna perica — in le s težavo se morem preživiti!“

„Anica!“ je šepetala bolnica.

„Kaj, Tekla, kaj ti naj podam?“ In stara perica se je približala postelji. Bolnica — še dovolj mlada ženska s pravilnimi črtami na licu, ki so pričale o nekdanji lepoti, preden je prsna bolezen pričela svoje delo ugonobljenja — je odprla oči ter gledala poslednjo svojo prijateljico, ki je ni zapustila v najtežavnejših trenutkih življenja. Oh, te velike; široko odprte, od vročnice se kar lesketajoče oči — se ti je zdelo — so izražale vso boleost materinega srca.

„Hejta — vio!“ se je zaslišal v tem hipu glas petletnega fantiča, sedečega na lesenem konjiču, ki ga mu je bil pokojni oči podaril o Božiču.

„Hejta — vio — sivec! Vio!“ Bil je v resnici sivec, kolikor se je dala še spoznati barva na tej leseni igrači. Konjičku je v resnici nedostajala ena noga, vendar mali Jožek se za to ni zmenil dosti. Njemu se je zdel njegov sivec boljši in zalši nego vsi drugi konjiči na svetu. Njegova sestra, komaj za leto starejša, je sedela na stolu ter si prizadevala z nespretnimi prsti potegniti iglo s sukancem skozi staro, oguljeno tkanino.

„Vio!“ zakliče fantin vnovič.

„Jožek, bodi tiho!“ ga je opominjala Evica, „mati so bolni!“

„Jaz nočem, da bi bili mati bolni,“ se oglasi fant; „mati vstanejo zopet.“ Po bledem in upadlem obličju bolne vdove spreleti rožnat žarek nadeje.

„Dà, Jožek!“ zašepeta potihoma z velikim trudom, „jaz vstanem!“

„Toda, Tekla,“ reče stara perica, „bodi vendar pametna, kaj ti neki pride na um?“

„Dà, dà!“ zakliče fant, „mati morajo vstati, morajo pripeljati očeta! Jožek hoče imeti očeta!“

„Pomiri se, Jožek,“ zašepeta blede mati, „kmalu se bova videla z očetom, otroka!“

Evica z velikimi svojimi očmi pogleda mater. Mogoče, da se je že zlá slutnja prebudila v otročji glavi, predslutnja nekaj strašnega, skrivajočega se v materinih besedah. Toda Evica ne reče besedice, samo igla ji odpade iz tresočih rok.

„Moram oditi, dasiravno z bolešjo v srcu,“ reče stara Ana. „Nocoj ponoči imam pranje pri gospe kontrolorjevi. Šele proti jutru utegnem zopet priti pogledat semkaj k vam ter prinesem otrokom kruha — tebi, Tekla, pa čašico tople kave.“

„Kave ne smem piti,“ odvrne bolnica, „gospod zdravnik...“

„Meni je zdravnik rekel, da smeš jesti in piti vse,“ pripomni Ana.

„To pomeni...“

„Kar se dobi pripravnega za jed in pijačo!“ konča mala Evica. Te besede razdražijo staro Ano, da ji odvrne z nestrpljivim glasom: „Kaj imaš govoriti, ti mala beba, tebi ni to prav nič mar! Dokler še živi Ana Čermakova, dotlej se bo našlo še zmerom kaj za vas!“

Evica pobesi glavo. Jožek pa se je ukvarjal neprestano s konjem, ga je izpodbadal in priganjal k hoji z neprestanim: „Hejta — vio!“

„Ana!“ zaslišal se je slabi glas bolnice.

„Kaj hočeš, Tekla?“ vpraša sočutno starka.

„Torej prideš šele proti jutru k nam?“

„Poprej ne morem. Znano ti je, da je gospa kontrolorjeva poštena žena, ki pa zahteva mnogo. Pri nji mora biti vse v največjem redu in najtočneje izvršeno. Že kakih 14 let perem pri nji in je z menoj vedno zadovoljna. Ne bilo bi mi prijetno, ko bi se pritoževala čezme ter imela upravičen vzrok k temu!“

„Razumem te, Ana! A poprej ne moreš priti k nam?“

„Ne morem, toda proti jutru pridem, Tekla!“

„K meni?...“ In bolestni smeh se prikaže na licu mlade matere.

Ana poljubi bolnico na čelo.

„Bog te spremljaj, Ana! Dobro, da si se poslovila od mene,“ reče bolnica, „proti jutru se že več ne bova videli!“

Nekoliko minut je držala Ana mlado mater za roko ter ji zrla z meglenim pogledom v lice, zalito s solzami.

„Vse... vse bi bilo dobro,“ je šepetala bolnica. „Jaz bi se rada sešla s svojim Jožefom ter prebivala z njim na onem boljšem svetu, ako bi ne bilo teh otrok!“

„Bog pomagaj!“ reče Ana jokaje.

„A ti, ti Ana, ne zapustiš otrok, kaj ne?“

„Rada storim, kar mi bo le mogoče!“ odvrne stara perica, ki ni mogla obvladati ganljive bolesti pri pogledu na ta srce razdirajoči prizor.

„Sedaj pa moram iti! Gospa kontrolorjeva zre gotovo že nestrpljivo na uro,“ reče perica. Pa zbeži iz revne sobice.

Ostali so sami: umirajoča mati in dvoje nič hudega slutečih otrok. V železni peči je tlel še poslednji košček premoga. V tesni sobi se je boril še ostanek toplega ozračja z od zunaj se vsiljujočim mrazom. Noč je razprostirala svoja temna krila nad več tisoč duš broječo množico prestolnega mesta. Da, celo 200 tisoč glav je živelo v tem morju hiš, toda nihče ni pritekel na pomoč tema dvema lačnima otrokoma, ki sta se, ne govoreča niti besede, približala k materini postelji. Toda ta je ležala nepremično z zaprtimi očmi.

Zdelo se jima je, da je ugreznjena v okrepcalno spanje, da sanjari o nečim nadzemeljskim. Na ustnicah se ji je kazal lahen smeh. Vendar radi predolgega spanja je le jelo biti otroka strah. In ko se je jel oglašati glad, je prijel Jožek mater za mirno roko. „O!“ je zaklical, „mati so mrzli! Evica, položi semkaj roko!“

Sestrica ga uboga bojzljivo in z nekim strahom, toda kmalu se umakne, dotaknivši se komaj nekoliko kakor led mrzlih materinih prstov.

„V peči ugaša ogenj,“ reče Eva, „mater zebe! Nimamo pa ni premoga, niti drv. Samo nekaj še imamo, kar bi nam dalo toploto!“

„A kaj je to?“ vpraša Jožek.

„Tvojega lesenega konjiča,“ reče sestra.

Fantu se je prikazalo na licu osupljenje.

„Mojega konjiča, mojega sivca naj sežgem?“ reče, in le malo je manjkalo, da se ni razjokal.

„Da, mati ne bi zmrznili!“ doda sestra.

Po teh besedah pograbi Jožek lesenega sivca, ga poljubi in sune v ugašajočo žerjavico v železni peči.

Ko plamen objame konjiča, se približa Jožek k materini postelji, prime mater za roko ter zakliče z oveseljenim licem:

„Mati, sedaj vam bo pa takoj topleje. Moj konjiček je že v peči!“

Vendar nobena reč na svetu ni moglo več ogreti mrtve matere. —c.

SAM NA SVETU.

Oj zvonovi, ko zvonili
meni bodete v slovo,
bo li komu v tihem žalju
orošilo se oko?

Nimam brata, ne sestrice,
zlate mame nimam več,
sam po širnem svetu tavam
za odišlimi ihteč . . .

Kot samotna cvetka v plani,
tiho plakam dan za dnem,
sprejmejo me z mrzlim srcem,
kamor pridem, kamor grem . . .

Če predolgo kje prebivam,
pot mi kažejo naprej —
in naprej grem nem in mrzel
po dolini solzni tej.

Oj, zvonovi, ko zvonili
meni bodete v slovo,
pač nobeno orošeno
za menoj ne bo oko. —

Zvonimir.

„KAKO BUJNE SO IN LEPE!“

V svoji borni koči zunaj vasi je živel Berta s svojo hčerjo Mimico lepo in zadovoljno. Bila je sestra pridna, delavna in modra gospodinja. Dasi so bili v tistem kraju časi revni, sta se z Mimico vendar lahko in pošteno preživili. Saj pridnemu in poštenemu človeku se kruh ponuja povsod. Lepo mirno je torej teklo njuno življenje. Lepo je bilo in mirno v nizki koči na samoti. Nihče ni kazil blagodejnega miru. A tedaj se je nekaj pripetilo v tisti koči, da je ondi nastala še večja tihota, večji mir, da, — prava smrtna tišina . . .

*

Zima je bila huda in mrzla, in tedaj se je Mimica prehladila in je zbolela . . . Prišla je bolezen z tistim slokim izključenim telesom, — prišla je in potrkala . . . odprli so jej, in naselila se je v nizki in borni samotni koči . . .

Žalostna je bila Berta. Njena ljubezen, njena bodoča podpora, njena rožica svetlega upanja je ležala na postelji bolna in upadla; ona pa je stregla z veseljem in hkrati s krvavečim srcem . . .

„Mamica moja!“ je poklicala Mimica smrtnobleda.

„Kaj bi rada, hčerkica?“ hitela je Berta s postrežbo.

„Ali že cveto rožice?“ zažari Mimici obraz, poln upa in veselja.

„Draga Mimica, že cveto, toda so ledene. Vidiš v oknih tam!“ pokaže mati s prstom na ledena okna . . .

„Ne mama, ne takih rož! Zvončkov in telohovega cvetja mi donesite, kadar ga uzrete! — Jelite mama?“ In ljubko se Mimica nasmehlja . . .

„Bom, bom, kakor razcvete! Toda sedaj je še zima, trda zima“, reče mati in odide od postelje, da ne bi hčerka uzrla njenih solz . . .

Zunaj pa je mogočno kraljevala zima . . .

*

Močnejše je jelo sijati solnce. Zavel je topel dih od juga; sneg se je pričel tajati; prikazala so se kopna brda, le v senčnih kotih je še ležal sneg, blaten in razpadel . . .

Prihajala je pomlad, krasna kakor jutranja zarja. Prihajala je v deželo s počasnimi, drhtečimi koraki . . . Prihajala je pomlad, a odhajala je Mimica . . .

Vedno bolj se je Mimica oddaljevala svetu. Bila je blede, toda lepa kakor angel. Njena duša, njeno srce, njene misli . . . vse je bilo kakor angelsko . . . posebno potlej, ko je bila sprejela sv. zakramente . . . Nasmehljala se je v postelji ljubko svoji mami in vprašala:

„Ali že cveto rožice, mama?“

„Ne še, toda popje se že dela.“

„Kadar bodo cvele, jih dobim šopek?“

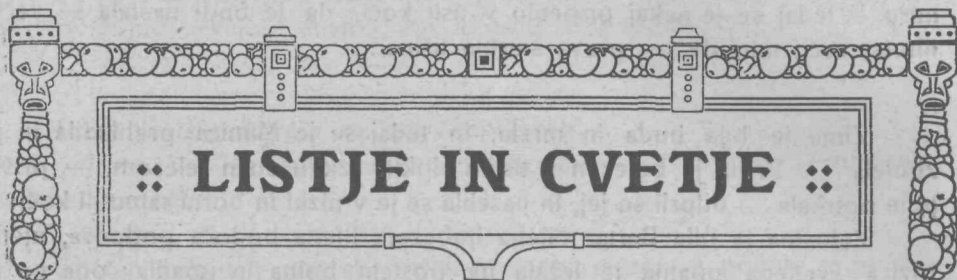
„Da, dobiš, z veseljem ti jih prinesem.“

Tiho je bilo potem zunaj, in tiho je bilo v sobi. Na postelji se je smehljala Mimica in od ure do ure ji je pešala moč . . .

*

Stale so tedaj okoli Mimičine postelje nekatere ženice iz vasi. Z resnimi pomenljivimi obrazi so stale, držeč v rokah gorečo blagoslovljeno svečo in molile sv. litanije . . . Gledala jih je Mimica v smrtnem boju. Gledala začudeno in vpraševala z očmi: „Kje so rožice?“ — Odprle so se tedaj duri, in prišla je mati Berta. Bleda, solzna in zasopljena, s šopkom prvih pomladnih cvetlic v rokah. Dala je šopek Mimici v roko. Bile so blede . . .

„Kako bujne so in lepe!“ je dahnila Mimica z nasmehljajem na ustnicah. In preselila se je njena duša tja, kjer vlada večna pomlad . . . *Bogdan Vened.*

Mladi zvezdoznanec.

Upam, da ste v preteklih jasnih večerih pridno opazovali prekrasno zvezdnato nebo, ki se uprav pozimi kaže v posebnem sijaju, kakor bi nam hotelo nekako nadomestiti ono pozemeljsko revščino, ki nam jo na zemlji nudi narava pozimi. Torej lahko stopimo zopet korak naprej.

Razdalje v svetovnem prostoru. Ako se radujemo lepega razgleda s kake gore, se kaj radi vprašamo, kako daleč je do posameznih krajev, do gora, gozdov, do vasi in cerkvic in rek, ki jih vidimo. Pravtako ali še bolj nas mika izvedeti, kako daleč so zvezde, kako daleč sta solnce in luna od nas. Oko nam tega ne more povedati, nebesnih razdalj ne more presoditi. Solnce in luna se nam vidita skoro enako velika, pa iz tega ne smemo sklepati na njuno oddaljenost. Kar vemo o razdaljah v svetovnem prostoru, so preračunali zvezdoznanci po dolgem trudu.

Tu na zemlji merimo z merilom, ki ima za enoto meter. Pri predmetih, ki nas obdajajo: hiše, cerkve, drevesa, griči . . . zadostuje to merilo. Tudi višino gora in globočino morja izračunamo v metrih. Pri velikih razdaljah moramo pa rabiti že večje merilo: kilometer in pri še večjih miriameter.

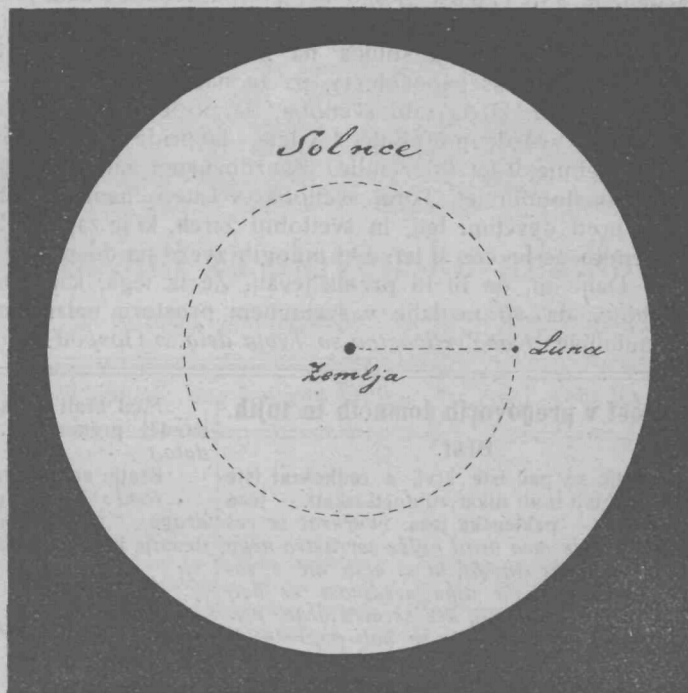
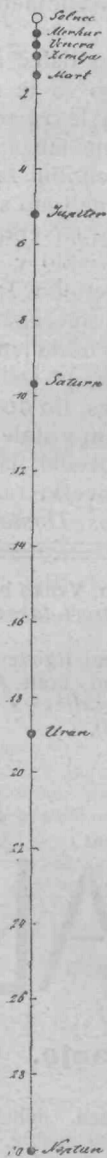
Vsakdo izmed vas si lahko misli razdaljo 1 km. Na ravni državni cesti je to razdaljo prav lahko pregledati. V Ljubljani je n. pr. 1 km dolga pot od pošte do pokopališča pri Sv. Krištofu. Dalje veste, da se prehodi 1 km v okroglo 12 minutah, zato prehodimo v eni uri 5 km. Če je pokrajina ravna in odprta, se more lahko pregledati tudi razdalja 5 km. Teže je pregledati večje razdalje, n. pr. pot enega dneva, za katero se običajno računa 8 ur ali 40 km hoda. Večje razdalje pa more le malokdo prav umeti. Ako bi se vozili z vlakom, ki prevozi v eni uri 70 km, bi te poti že ne mogli prav oceniti. Zato so v prejšnjih časih računali oddaljenost krajev po času, katerega so rabili za pot.

Poglejmo sedaj, kako bi si mogli z zemeljskim merilom pomagati pri merjenju razdalj nebesnih teles. Seveda ne bomo pričeli pri zvezdah stalnicah, ampak bliže.

Vsi veste, da razločujemo poleg zvezd stalnic še druga nebesna telesa, ki krožijo okrog solнца in dobivajo od njega svetlobo in toploto. Imenujemo jih tudi zvezde — zvezde premičnice (planete). Nekaterne premičnice imajo svoje nepremičnice, n. pr. zemlja luno. Naše solnce ima osem velikih premičnic, ki se imenujejo: Merkur, Venera (danica, večernica), zemlja, Mart,

Jupiter, Saturn, Uran, Neptun. Izmed teh se vidi zdaj na nebu Jupiter in Saturn. Saturn je v začetku marca zvečer na zahodnem nebu, Jupiter pa vzhaja ob solnčnem zahodu in sveti vso noč. Kaj lahko ga boste našli; najsvetlejša zvezda je na nebu. Kakor vse premičnice sveti tudi Jupiter z mirno svetlobo, zvezde stalnice pa migljajo. Solnce, premičnice in sopremičnice skupaj imenujemo o s o l n č j e.

Najbližje nebesno telo nam je luna. In kako daleč je od nas? Nič manj kot 384.416 km ali okroglo 385.000 km. Na sliki (št. 2.) vidite veliko belo krožno ploskev, ki naj nam pomeni velikost solнца. V sredi tega kroga je majhna točka (zemlja) in skoro v polovični oddalji od zemlje je še manjša točka (luna), ki ima začrtano velikost poti okrog zemlje. Tu vidite hkrati razmerje med

Slika 2.

velikostjo lunine poti okrog zemlje in med velikostjo solнца. V solncu bi torej luna prav lahko potovala okrog zemlje.

Ali si morete jasno predočiti razdaljo lune od zemlje? In vendar je to najmanjša razdalja v našem osolnčju. Izračunajte sami, koliko časa bi moral človek hoditi, da bi prepotoval razdaljo od zemlje do lune, ako bi prehodil vsak dan 40 km. Našli boste, da približno 27 let. Koliko časa bi potrebovala do lune iz topa izstreljena kroglja, ki bi preletela v eni sekundi povprečno pot 500 m?

Kako daleč pa je solnce od nas? Zvezdoznanci nam povedo, da okroglo 150.000.000 km. Tu ni treba več računati, koliko časa bi hodil človek po navadni poti do solнца, našli bi preogromno število. Na sliki (Sl. 3.), se je morala razdalja zemlje do solнца tako majhno narisati, da vidite lahko še razdalje

drugih premičnic. Solncu najbližja premičnica je Merkur, oddaljen od solnca 58 milijonov kilometrov. Za njim pride Venera z oddaljenostjo 108 milijonov kilometrov. Že to so silno velike številke, pa čim dalje gremo, tem hitreje rastejo. Za nadaljne premičnice našega osolnčja vzemimo kot enoto merila oddaljenost naše zemlje. Zemeljske razdalje so zaznamovane na sliki z 2, 4, 6 itd. Tako vidite, da je Mart oddaljen od solnca 1·5 zemeljske razdalje, Jupiter že 5·2, Saturn 9·7, Uran 19 in Neptun 30 zemeljskih razdalj. Oddaljenost Merkurja od solnca znaša 0·4 in Venere 0·7 zemeljske razdalje. Koliko je to kilometrov, lahko sami izračunate. To so razdalje v našem osolnčju.

Iz teh podatkov že lahko nekoliko razvidimo, kako neizmerno daleč morajo biti zvezde stalnice od nas. In res, komaj si je misliti merilo za te razdalje. Najprej moram povedati, da so zvezdoznanci mogli do zdaj le za malo zvezd izračunati razdaljo od nas. Merilo, ki jim služi za merjenje teh silnih razdalj, je svetloba. Kako to? Hitrost svetlobe nam je znana. Svetlobni žarek preleti v eni sekundi pot 300.000 km. Od lune do zemlje potrebuje zato svetloba $1\frac{1}{4}$ sekunde, od solnca na zemljo nekoliko nad 8 minut, do Neptuna, torej na mejo našega osolnčja, pa že nad 4 ure. Vse to je pa še malo v primeri s časom, ki ga rabi svetloba, da pride od zvezd do nas. Svetlobni žarek z najbližje zvezde potrebuje 4·3 leta, da pride do nas. Svetloba blešččega Sirija potrebuje 9 let do zemlje. Zvezdoznanci zato pravijo: Sirij je oddaljen od nas 9 svetlobnih let. Torej svetloba, s katero nam sveti Sirij danes, je izšla iz Sirija pred devetimi leti, in svetlobni žarek, ki je zapustil Sirija danes, bo dospel na zemljo še-le čez 9 let. Od mnogih zvezd pa dospe svetloba k nam v stoletjih.

Dalje ni, da bi tu premišljevali. Že iz tega, kar sem vam povedal, lahko razvidite, da so razdalje v svetovnem prostoru neizmerne, za človeški razum nedoumljive. *Kako veličastna so Tvoja dela, o Gospod!* Jos. Dostal.

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Brat.

Bratje so pač iste krvi, a redkokrat iste misli. — Med brati nikar edinosti iskati. — Jeza med brati — peklena jeza. (*Večkrat se res pripeti, da je med brati hujše sovraštvo nego med navadnimi ljudmi, ki si niso nič v sorodu; sicer je pa taka needinost še bolj razupita kot resnična, ker se med brati pričakuje večja ljubezen in se bolj pogreša, če je ni.*)

Brata sva si, a najini možnji si nista sestri. (*Tako očita oni, kateremu noče bogatejši brat pomagati.*)

Enaki bratje, enake kape. (*Družinske pravice naj se enako porazdele, n. pr. dediščine. Enako misleči ljudje radi tudi nazunanje kažejo svojo duševno skupnost.*)

Dober dan, brate, je rekel gnoj blatu. (*Enako misleči ljudje se radi družijo; posebno podli in hudobni se hitro sprjaznijo med seboj. Morda tudi v pomenu: ono napako, ki jo ima kdo sam, kaj rad očita drugim.*)

Brat moj je, kdor se bratski vede do mene.

Med brati ni tako natanko. Veliko bratov izredči premoženje. (*To povzroči takozvana dota.*)

Bratje smo, a računamo kot trgovci.

Reki: To je vredno med brati (= ni drago). To je bratec (= veseljak). — Ima denarja kot Bog bratov (= nič).

Rebus.

(Priobčil Leopold Vozlič.)

Z + er bo 2 × mo 2 × li
+ bom osel + osel Dk O

Šaljivo vprašanje.

(Zapisal Fr. Kramer.)

Zalučil sem v šipo kamen, debel kot glava, pa šipa se ni ubila. Kaj mislite, zakaj neki ne?

(Rešitev in imena rešilcev v prihodnji številki.)

„Vrtec“ izhaja 1. dné vsakega meseca in stoji s prilogo vred za vse leto 5 K 20 h, za pol leta 2 K 60 h — Uredništvo in upravništvo Sv. Petra cesta št. 78 v Ljubljani.

Izdaje društvo „Pripravniški dom“. — Urejuje Ant. Kržič. — Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.